

معرفی یک روش برای ارزیابی اکولوژیکی سرزمین برای مکان‌یابی توسعه باغ، با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)
محمد علی حامدی^۱، جاوید جاویدنیا^۲

۱- دانشجوی دکتری برنامه ریزی، دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی، رئیس هیأت مدیره شرکت مهندسی مشاور رویان

۲- مهندس کشاورزی (دانشگاه شهید چمران اهواز)، سیستم آنالیز، مسئول بخش GIS، در شرکت مهندسی مشاور رویان

طی چند دهه تجربه برنامه ریزی در بخش کشاورزی، پیوسته در مورد تصمیم‌گیری در زمینه گستره توسعه باغات دیدگاه‌های متفاوتی وجود داشته است.

این تفاوت دیدگاهی، گاهاً به صورت چالش‌های نظری ظاهر می‌شود و از نفی مطلق توسعه باغات تا جایگزینی اراضی زراعی با باغات را در بر می‌گیرد. مخالفین توسعه باغ، ریسک پذیری اکولوژیکی، ضرورت سرمایه‌گذاری زیاد، فقدان صنایع جانبی و تبدیلی و حساسیت نسبت به بازار، به عنوان دلایل عمده، اقامه می‌کنند.

موافقین توسعه باغات بر مزیت‌های نسبی کشور از نظر پذیرش طبیعی باغات، جایگاه سنتی ایران در بازار جهانی (به ویژه خشکیار) و ارزآوری و توسعه صادرات غیرنفتی، حتی به قیمت جایگزین شدن باغات به جای زراعت برخی محصولات استراتژیک تکیه دارند. استدلال این گروه بر این است که ارزش افزوده بالا و ارزآوری محصولات باغی هزینه واردات محصولات استراتژیک را جبران می‌نماید. هر دو گروه، بخشی از حقیقت را بیان می‌کنند. ولی چنانچه قصد آن داشته باشیم، که در شرایط موجود جهانی و با همگامی با تحولات بازار داخلی برای محصولات باغی، حرکت نماییم، ضروری است یکبار دیگر یا شاید برای نخستین بار، به طور جامع به نتایج آزمایش سرزمین از نظر توسعه باغات نگاه شود. به این منظور باید مدل‌های ارزیابی سرزمین مورد بازنگری قرار گرفته و با روش سیستماتیک، مکان‌یابی توسعه باغات صورت پذیرد، در این مکان‌یابی ملاحظات زیر، باید مدنظر قرار گیرد:

- ۱- توسعه باغات نباید منجر به تبدیل اراضی زراعی آبی در دشتها گردد.
- ۲- اراضی کوهپایه‌ای و کوهستانی، که دارای شرایط مناسب برای توسعه باغات هستند از نظر کاربری زمین در اولویت هستند.
- ۳- در این اراضی شیب و ارتفاع از سطح دریا، باید مدنظر قرار گیرد.

۴- موقعیت اقلیمی این اراضی، شامل میزان بارندگی و به ویژه دما در تصمیم سازی نقش تعیین کننده دارد.

۵- وجود یا عدم وجود منابع آب سطحی یا چشمه ساران در این منابع نقش تعیین کننده دارد. با توجه به این مجموع پارامترها، ارزیابی اولیه و از نظر اکولوژیکی صورت می پذیرد. مراحل بعد، مسایل اقتصاد فضا، مثل دسترسی به شبکه راهها، صنایع تبدیلی، بازار مصرف و... مهارت نیروی انسانی ساکن محل باید در برنامه ریزی لحاظ گردد. پیچیده ترین مرحله ارزیابی اولیه است. حجم اطلاعات مورد نیاز گسترده، پایگاه اطلاعاتی دقیق و روشهای تحلیلی دقیق مورد نیاز خواهد بود.

در مقاله ای که ارائه خواهد شد:

- ۱- روش ارزیابی اکولوژیکی سرزمین برای توسعه باغات بر اساس آستانه های بردباری محصولات مختلف (دانه دارها، هسته دارها، گرمسیری و نیمه گرمسیری) ارائه می شود.
- ۲- کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیائی (GIS) و نرم افزارهای موجود برای این ارزیابی معرفی می گردد.
- ۳- نمونه پایگاه اطلاعات جغرافیائی، در پروژه مشترک ایران undo در حوزه حبله رود و استفاده از سیستم GIS برای شناسایی پهنه مناسب توسعه باغات، ارائه می گردد.